

Z okolia Giraltovec do Spojených štátov amerických

5.7.2026 - Jakub Kurák | SAV

Výskum Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, v. v. i., prináša v súčasnosti množstvo tém, ktoré sa nachádzajú na rozhraní viacerých vedeckých disciplín a interdisciplinárnych foriem bádania. Širokú a rozmanitú paletu tematických okruhov slavistického výskumu zároveň dopĺňa jeho rámcové včlenenie do anglosaského sveta. V súčasnosti opäť vystupuje do popredia objavovanie problematiky emigrácie do zámoria, ktorá so sebou priniesla interakciu odlišných jazykov, národov a kultúr. Mnohé z nich na konci 19. storočia nespájali spoločný jazykový ani etnický základ. Okrem mnohých Slovákov to boli početní Rusíni, ktorých mnohí autori klasifikujú ako štvrtý východoslovenský národ.

„Ako vyplýva z nášho výskumu, pri ktorom sledujeme okres Giraltovec v Šarišskej župe, podľa dostupných zdrojov toto územie zasiahla vlna vystáhovalectva do zámoria v roku 1873, keď Uhorsko zápasilo už s piatou vlnou epidémie cholery. Šíriaca sa epidémia prinútila emigrovať do zámoria ľudí, ktorí predtým neopustili ani hranice svojej dediny, tobôž nie okresu,“ vysvetľuje Dominik Gazdič zo Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, v. v. i. Pre mnohých znamenal tento krok nový začiatok. V dobových dokumentoch preto nachádzame informácie o obyvateľoch Koprivnice, Kukovej alebo Kurimy, ktorí v tomto roku opustili svoje rodiny i rodné obce a vystažovali sa do zámoria.

Hromadnou sa však emigrácia stala až po roku 1877, keď do okresu zavítala už druhá vlna vystáhovaleckých agentov, lákajúcich ľudí na prácu do Ameriky. *„Rozbehnutá ťažba uhlia v Pensylvánii vyžadovala náborov lacnej pracovnej sily, ktorú vystáhovaleckí agenti našli aj v tejto severovýchodnej časti Uhorska. Ďalším odvetvím, ktoré v tomto období začalo zamestnávať aj uhorských emigrantov, bol mlynský priemysel v štáte Minnesota,“* približuje vedec. Obyvateľov severných regiónov hnali do zámoria hlavne zlé sociálne a ekonomické pomery, ktoré v tomto kontexte spomínajú aj poslední žijúci sprostredkovatelia. Emigrácia si však okrem zabezpečenia finančných prostriedkov na cestu vyžadovala značnú dávku odvahy a rizika. K poľskému prístavu Gdaňsk, odkiaľ smerovali emigranti do západných prístavov, viedla dlhá a strastiplná cesta cez územie rozdeleného Poľska. Okrem iného toto cestovanie komplikovala aj neexistencia oficiálnych dokladov u väčšiny emigrantov. Ako doklady totožnosti sa najčastejšie spomínajú tzv. *redije*, nazývané ako dobytkie pasy. Bol to často jediný dokument, na ktorom mal emigrant uvedené svoje meno a priezvisko. *„Zaujímavým v tomto kontexte sú varianty mien, uvedené na týchto pasoch. Často to totiž neboli oficiálne maďarské či slovenské varianty. V emigračných listoch sú pri emigrantoch napr. uvedené mená Gyura (maďarský pravopis šarišského mena Ďura, čiže Juraj) alebo Marcsa (maďarský pravopis šarišského mena Marča, čiže Mária),“* hovorí Dominik Gazdič.

Po príchode do Ameriky bol od roku 1892 vstupnou bránou pre emigrantov ostrov Ellis Island, ktorý bol však pre mnohých z nich prvým a posledným miestom, ktoré v zámorí uvideli. Emigračná komisia mnohým z nich vystavovala „stopku“. Dôvody boli podľa novín *Naša zastava* rôzne – tehotenstvo, zdravotné anomálie, maloletosť, kriminálna minulosť či nedostatočná znalosť angličtiny pri odpovediach na otázky lekárov. Emigrantom, ktorí zväčša ovládali iba rodné nárečie, na Ellis Islande pomáhali tlmočníci, ktorých tam mali nielen slovenskí, ale podľa dostupných zdrojov aj rusínski emigranti, ktorí tvorili časť emigrantov z okresu Giraltovec.

Ďalším krokom po úvodných prehliadkach a povolení vstupu do Ameriky bolo nájdenie si zamestnania. *„To zabezpečovali v prvých rokoch masovej emigrácie samotní agenti, no neskôr sa*

zamestnať pomáhali aj rodinní príslušníci alebo známi z dediny, čo počas terénnych výskumov v 80. rokoch minulého storočia potvrdzovali pamätníci z hornošarišskej obce Becherov,“ vysvetľuje D. Gazdič a pokračuje: „Počas výskumu sme dokonca zaznamenali aj prípad, že ľudia z rovnakej dediny sa vypracovali do vrcholovej pozície v americkej spoločnosti. Okrem pracovného zaradenia emigranta o tom svedčí aj fakt, že emigrácia do štátu Filadelfia bola v nami skúmanom období na základe dobových prameňov sústredená najmä do konkrétnej dediny okresu, čo bol špecifický prípad.“ Zlepšenie finančného, a tým aj sociálneho postavenia je najvýznamnejším prínosom emigrácie do zámoria. Tá veľmi pomohla zvýšiť kvalitu života na slovenských a rusínskych dedinách po celej krajine. Emigranti si opravili alebo postavili nové, tzv. americké domy, nakúpili poľnohospodárske stroje, ktoré im veľmi pomohli pri obrábaní často málo úrodnej pôdy. Jedným z najtypickejších suvenírov sa napríklad stávali aj vreckové hodinky, ktoré si emigranti v zámorí kúpili a následne ich zo svojich ciest, v podobe daru, prinášali do rodných krajov. Tento fenomén (vreckové hodinky) bol však viac rozšírený až od medzivojnového obdobia.

Netreba však opomíňať, že emigrácia so sebou prinášala aj mnohé negatívne dôsledky. Najmä v súvislosti s odlúčením člena rodiny. Dobové pramene, napr. cirkevné matriky ľudová slovesnosť, napr. vystahovalecké piesne sa dodnes stávajú svedectvom o početných neverách a rozbitých rodinách, ktoré formovali životy mnohých ľudí. *„V rámci jednej dediny okresu sme v rozmedzí rokov 1887 až 1901 napočítali sedem nemanželských detí žien emigrantov,“* uvádza ako zaujímavosť vedec.

Na záver teda možno konštatovať, že priama súvislosť medzi zlepšovaním sociálneho postavenia a narastajúcimi rodinnými problémami nám aj dnes, v kontexte emigrácie do zámoria, poskytuje priestor na zamyslenie.

* 5. júla si od roku 1993 pripomíname Deň Slovákov žijúcich v zahraničí – symbolicky spája Slovákov doma i vo svete.

Zdroj: Dominik Gazdič, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i.

Spracoval: Jakub Kurák, SÚJS SAV, v. v. i.

Foto: archív ústavu

https://www.sav.sk?doc=services-news&lang=sk&news_no=13789&source_no=20